

УМЕТНИЧКО-ИСТОРИЈСКИ РАЗВОЈ ФАБРИКЕ СТАКЛА УКРАС ИЗ АЛИБУНАРА (1967–2009)

Апстракт: Фабрика стакла *Украc* у Алибунару подигнута је 1966. године као пројекат међудржавне сарадње између Мађарске и Југославије. Уз помоћ технолога, инжењера и опреме из Мађарске успостављен је систем производње, а осам врхунских стакларских мајстора из четири мађарске фабрике стакла дошло је у Алибунар како би покренули производњу 1967. године. За релативно кратко време фабрика је овладава техникама квалитетног ручно обликованог, дуваног и пресованог стакла за потребе покућства и угоститељства на две лончане пећи. Током друге половине седамдесетих година у фабрику стиже и први школовани дизајнер Милош Крсмановић, који знатно доприноси развоју производног програма. Алибунарска стаклара постаје и својеврсна парадигма за оно што данас можемо звати југословенским стакларством, будући да су се у њој преламали утицаји из сестринских фабрика из Параћина, Прокупља и Рогашке Слатине. Да је квалитет производа био на високом нивоу током осамдесетих година, видимо и на основу података да је фабрика са успехом задовољавала критеријуме наручилаца из иностранства. Нажалост, фабрика је делила судбину бројних предузећа која су пропала током периода транзиције. Пећи су угашене 2009. године, а фабрика је 2012. пала у стечај из кога никада није изашла. Како досад није написан нити један чланак у релевантном часопису на тему фабрике *Украc*, циљ је да се открије уметничко-историјски развој ове стакларе. Помоћу чланака из новина и различитих публикација, интервјуа са некадашњим радницима фабрике и теренског рада, расветлиће се значај једине фабрике на простору данашње Војводине која је производила ручно дувано стакло.

Прва иницијатива за отварање фабрике стакла у Алибунару везује се за 1960. годину. Међутим, од идеје до реализације прошло је више година. Фабрика је подигнута као плод међународне сарадње између тадашње СФР Југославије и НР Мађарске. Преговори о успостављању погона и испоруци опреме за производњу стакла вођени су са спољно-трговинском будимпештанском компанијом *Комплекс* (Komplex), а уговор је на крају потписан 1963. године (Вóка 1967а). Постојало је више фактора због којих је управо Алибунар одређен као седиште нове стакларе. Пре свега, овај локалитет био је у непосредној близини гасовода природног гаса који је требало да снабдева пећи јефтиним горивом, а и близина главног града Југославије и Индустрије стакла Панчево нису били занемарљиви чиниоци (Вóка 1967б). Почетком 1964. године за директора *фабрике обојеног и равнoг стакла у изградњи* постављен је економиста Георге Рујан (George Rujan) из Владимировца (Аноним 1964: 6). Грађевински радови и радови на унутрашњем уређењу трајали су до 1966. године (Порі 1998). Монтажу погона и покретање производње водили су мађарски стручњаци, технолози Јожеф Варга (Varga József) и Ендре Контрасти (Kontraszti Endre). Фабрика је подигнута с капацитетом за 200 радника и годишњом планираном производњом од близу 300 тона дуваног и пресованог стакла. У фабрику је инвестирано 600 милиона старих динара, од чега је *Комплекс* уложио 100 милиона (Вóка 1967б). Удео мађарске државе дониран је Србији у виду ратне репарације (Порі 1998).

Пуштање погона у рад извело је осам стакларских мајстора водећих мађарских фабрика из Парада (Parád), Токода (Tokod), Ајке (Ajka) и Шалготарјана (Salgótarján). Из стакларе Шалготарјан дошли су пресар Меде Иштван (Mede István) и Јожеф Шинк (Schink József) – чувени дувач стакла и вођа бригаде са више од четрдесет година искуства, коме је овај задатак био и последњи пред одлазак у пензију. У Алибунар су пристигли и брусач стакла Лајош Габор (Gábor Lajos) из Парада, топар Арпад Штадлер (Stadler Árpád), дувач стакла Иштван Сеидил (Szeidl István) и још тројица њихових колега. Они су остали у новој српској фабрици пуна три месеца како би обучили млади алибунарски кадар. У исто време, две групе радника почетника послате су на школовање у Рогашку Слатину и Параћин (Аноним 1967; Вóка 1967б). Свечано отварање фабрике с презентацијом производње стаклених предмета, уз присуство високих представника покрајинског руководства и мађарске државе, одржано је 20. маја 1967. године (Вóка 1967а). Интересантан је податак да су се већ средином јуна исте године производи стакларе (чаше и вазе) нашли на продајном изложбеном београдском салону домаће радиности и сувенира компаније *Путник* (Јанчић 1967).

Почеци производње стакла у Алибунару нису били лаки, недостајало је обученог и квалификованог кадра, производња је била на граници или испод границе рентабилности, конкуренција на домаћем тржишту велика, а изнад свега било је неопходно освојити производњу бројних артикала и техничких капацитета за њихову производњу и пласман. При

фабрици је зато отворена радионица за израду дрвених калупа и алатки у којој је радио мајстор са помоћницима, а потом и различите радионице за декорацију, тј. оплемењивање стаклених производа (гравирање, сликање и др.). Стаклара се првенствено специјализовала за производњу стакла за домаћинство и хотеле, ресторане, предузећа и друге установе (Алмажан 2016; Крсмановић 2022).

Велику помоћ у свом развоју алибунарска стаклара имала је од других југословенских сестринских стаклара. У Алибунар су долазили стакларски мајстори из Параћина и Прокупља како би обучавали раднике и помагали у производњи. Са друге стране, техничка помоћ је стизала и из панчевачке стакларе, чији мајстори су радили реконструкције пећи. На тај начин преношени су како системи рада, тако и методе декорације предмета (Алмажан 2016; Крсмановић 2022). Године 1975. пуштене су у рад две нове пећи са шест лонаца и четири лонца које су као погонско гориво користиле гас (Серога 1975). Руководство фабрике је 1977. године излаз из потешкоћа потражило у иницијативи да се удруже са стакларом у Параћину или Панчеву. Међутим, ова идеја није наишла на разумевање других страна (Vojnits 1977).

Успех великих југословенских стаклара, као што су Параћин, Храстник, Рогашка Слатина, Зајечар, на домаћем и страном тржишту стимулисао је мање произвођаче да посебну пажњу обратe на дизајн производа. Стога су се стакларе у Алибунару, Прокупљу и Самобору удружиле у напору да промовишу дизајн и ангажују квалификоване експерте (дизајнере и стакларе) који би својим искуством и вештином допринели њиховом развоју (Yugoslav survey 1981). Након завршене средње школе у Београду, са звањем техничара индустријског дизајна, у стаклару крајем седамдесетих година стиже Милош Крсмановић (Банатски Карловац, 1957), који убрзо преузима улогу главног дизајнера у стаклари. Иако без претходног искуства у области стакларства, овај дизајнер се релативно брзо уклопио у колектив. Учећи у ходу, уз подршку старијих и искуснијих стаклара, са успехом је решавао проблематику дизајнерских решења у стаклу. Овај догађај постаје преломни моменат у даљем развоју стакларе. Године 1979. стаклара дотадашњи назив Фабрика стакла Алибунар мења у назив Фабрика стакла *Украс* Алибунар (Крсмановић 2022). У периоду који је претходио мењању назива често је коришћен и колоквијалан назив Фабрика украсног стакла (Fabrika ukrasnog stakla 1970–1979). Са новим дизајнером и називом, фабрика ради на новом визуелном идентитету, тада добија нови логотип и нова дизајнерска решења за амбалажна паковања (Крсмановић 2022). Све ове промене позитивно су утицале на развој саме фабрике.

Током првих десет и више година рада фабричке радионице овладале су бројним начинима декорације стаклених предмета. Прву групу техника оплемењивања стакла чиниле су листер, позлата и осликавање, у другој групи налазе се брушење, гравирање, матирање и полирање, док су се у трећој

1. Чаша столовата за кратка пића (1970–1980) и ваза *Тиква* (1980–1995)
1. Table glass for short drinks (1970–1980) and *Pumpkin vase* (1980–1995)

налазиле специфичне технике, као што је кристални лед. Незнатно касније почели су да се примењују и трансфер декор пресликачи, који су наручивани од произвођача из Словеније. У фабрици је усвојен и примењиван широк дијапазон боја стакла: зелена (светла и турмалин), ћилибар, розалин, плава (светла, тиркиз и кобалт), црвена (рубин), љубичаста (аметист) и посебно популарна дим-браон (Алмажан 2016; Крсмановић 2022). Сервисе од ручно дуваног дим-стакла Фабрика *Украс* представила је и изложила на Јесењем загребачком велесајму 1984. године (Marcen 1984). Стаклара је производила и вишебојне предмете, али и оне од непрозирног стакла, попут опала (млечно стакло) и црне боје (Крсмановић 2022).

Ручно дувано трговачко стакло Фабрике стакла у Алибунару највећим делом обухватало је сервисе за различита пића, које су чиниле чаше са пратећим декантерима, флашама и бокалима. На основу материјала који срећемо на терену, можемо рећи да су ови сервиси имали традиционалне форме и сведени вегетално-геометријски декор карактеристичан за позни функционализам шездесетих и седамдесетих година 20. века. Посебну пажњу привлаче примерци изведени у једноставним формама, без декорације, оплеменењени најскупљим бојама стакла, као што су рубин, кобалт и дим (сл. 1). Када је реч о ручно дуваним

производима различите намене, форме и начина декорације, постоји неколико карактеристика које се могу издвојити као својеврсни печат који *Украс* издваја од осталих произвођача. Посреди су, пре свега, истакнути трбух који се често јавља на грлу флаша и ногама чаша, али и позлаћена линија на стопи столоватих чаша која, на основу досадашњих сазнања, није коришћена као декорација у другим стакларама. Било је примера када су традиционалне форме са успехом комбиноване са модерним централноевропским стремљењима, као што је артикал из осамдесетих година на који су утицали вински декантери широког и ниског тела (сл. 4). Посебан програм фабрике чинили су предмети настали не само дувањем већ и ручним обликовањем растопљене стаклене масе, која је добијала слободније форме од вештих алибунарских стаклара. Ту, пре свега, мислимо на предмете као што су вазе и пепељаре (сл. 2). Неке од ваза, као што је случај с примером колоквијалног назива *Тиква* који има заробљене мехуриће ваздуха у структури, развијене су уз помоћ

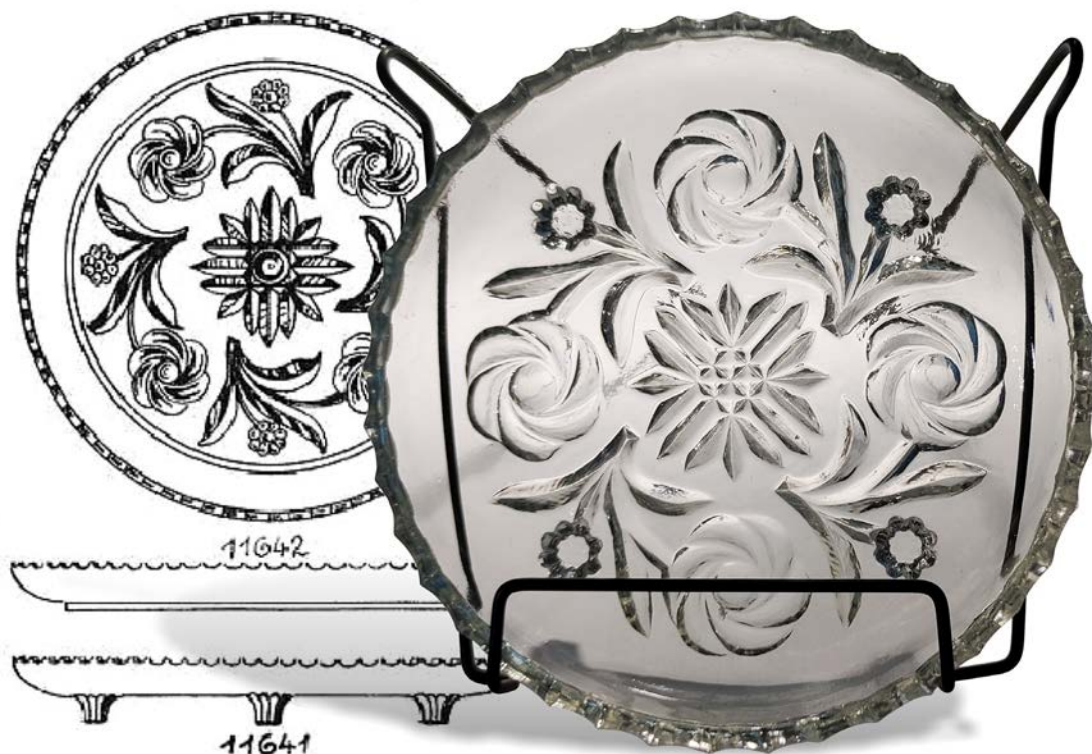
2. Ваза *Еlegant* с пепељаром, проспект Фабрика украсног стакла – Алибунар 1970–1979.
2. *Elegant vase with ashtray*, Factory of decorative glass – Alibunar 1970-1979 brochure

стаклара из Прокупља. Овај примерак произвођен је само у ограниченим серијама (сл. 1). У тренуцима када је производња имала празан ход или када је било неопходно испразнити лонце до краја, стакларски мајстори су израђивали различите животиње (пре свега рибе) од топле растопљене стаклене масе, чиме су на неки начин стварани сувенири који су поклањани или продавани посетиоцима фабрике (Алмажан 2016; Крсмановић 2022).

Производном програму од пресованог стакла није придавана велика пажња у дизајнерском смислу. Он је првенствено служио као допуна основном програму стакларе како би се проширио асортиман који је било тешко производити техником дувања и побољшала понуда на тржишту (Крсмановић 2022). Познато је да су још приликом отварања фабрике произвођене пресоване чиније и вазе на једнопозиционим прес-машинама (Аноним 1967). Током времена, основни производни програм проширен је различитим чашама, криглама, тацнама, сланицима, пепељарама, улошцима за кандила и другим типовима предмета. Метални калупи за производњу пресованог стакла су набављани од највећих југословенских произвођача пресованог стакла (Параћин и Храстник). Тако су, на пример, у Алибунару произвођене чинијце које налазимо у производном програму стакларе у

Храстнику шездесетих година са серијским бројем 1139 или пак чиније (које су чиниле део сервиса за компот), чији дизајн је настао највероватније седамдесетих година у СФС Параћин под серијским бројем 19001 (Srpska fabrika stakla Paraćin 1980; Vrgić and Geiselberger 2013). У производном програму Фабрике стакла *Украc* јавља се више ретроградних дизајнерских решења чије изворе имамо у међуратном периоду. Међу њима се истиче тацница са ногицама и псеудошлифним декором, која је својеврсна копија дизајна из тридесетих година који је извео Рудолф Шротер (Rudolf Schrötter, 1887–1959?) за чехословачку компанију *Ј. Инвалд* (J. Inwald) (сл. 3). Могуће је и да је оригинални калуп за ову тацницу пристигао у Алибунар из стакларе која ју је избацила из производног програма (Воргић 2022).

Почетком осамдесетих година, у Фабрици стакла *Украc* ситуација се рапидно поправила, иако и даље није радила пуним, почетно планираним капацитетима. Године 1982. имала је само 170 радника (D. T. 1982). Међутим, потражња за производима на домаћем тржишту све више расте, а стаклара се једним делом оријентише и на извоз. Руководство, стога, своје снаге усмерава ка привлачењу нове радне снаге и обучавању радника, тако да је већ 1984. године стаклара имала 206 радника (Novak 1985). Посебан

3. Тацница с ногицама и псеудошлифним вегетабилним декором у комбинацији са оригиналним цртежом дизајнерског решења
3. Tray with legs and pseudo-grinded vegetative decor in combination with an original design drawing

проблем у вези са запосленима био је током сезонских пољопривредних радова, када су радници, зарад остваривања додатних прихода, одлазили на боловање како би завршили теренске радове, што је доводило до поремећаја у производњи. Потом је пажња усмеравана на унапређење квалитета производа и испуњавање услова за извоз, па је 1984. године око 30 одсто производа испуњавало све параметре у квалитету и стандардима потребним за извоз. Овакав системски рад је врло брзо дао резултате и исте године кренуо је извоз на конвертибилно подручје (Grujin 1984). Он је био изузетно значајан и из разлога што су фабрички производи могли да се продају 50 одсто скупље на страном тржишту него на домаћем (Stojanovic 1986).

Потражња за производима стакларе наставила је и даље да расте, па се стога приступило и осавремењивању технологије и начина производње. Године 1984. потписан је уговор о набавци нове огревне пећи са словеначком компанијом *Тозд товарна градбене опреме* из Сенова (Аноним 1984). Наредне године, из сопствених средстава, фабрика улаже 22 милиона динара у реконструкцију пећи како би се подигао дневни ниво производње са 1,2 на 1,8 милиона динара (D. T. 1986). Године 1986. фабрика је испоручила 30.000 ручно рађених чаша за наручиоца из САД, а извоз је ишао и у Немачку, Холандију, Велику Британију и Француску. Вредност месечног извоза био је око 60.000 долара. Иако се број радника временом повећавао, фабрика се и даље тешко носила с проблемом недостатка радне снаге. Раст броја радника био је неопходан како би се задовољиле потребе домаћих и страних купаца. Недостајало је дувача стакла, али и других стакларских профила, а стаклара је нудила стипендије за незапослене, преквалификанте и студенте како би привукла што већи број потенцијалних радника. Период школовања или дошколовања такође се рачунао у стаж, а стаклара је покривала све могуће трошкове. Како би се решио проблем недостатка радника, и у Алибунару и у Панчеву постојао је план да се на јесен 1986. године отвори један разред намењен стакларским ученицима при Школском центру *25. мај* у Панчеву (D. T. 1986; Stojanovic 1986).

На двадесетогодишњицу постојања фабрике стакла потписани су нови уговори са наручиоцима из САД, а извоз се проширује и на подручје Шведске. Производња се унапређује и даље сопственим средствима, тако да је за 1988. годину била у плану набавка новог агрегата и других машина које би замениле старе, застареле, које успоравају производњу (D. T. 1988). За постигнуте успехе фабрика је добила бројна признања на сајмовима у земљи и иностранству, али и Награду ослобођења Општине Алибунар (Pori 1998). Током друге половине осамдесетих година алибунарска стаклара остварила је значајну сарадњу са Галеријом *Себастијан*, која је закупљивала један лонац на пећи и бригаду радника за израду предмета од дуваног и пресованог стакла (пепељаре) према нацртима дизајнерке Емилије Мародић (Ада, 1952). Ти предмети нису били део

производног програма стакларе, већ је Галерија *Себастијан* само користила радне и техничке капацитете фабрике у Алибунару (Крсмановић 2022). Идентичан пословни аранжман галерија је имала и са Српском фабриком стакла у Параћину (Rotter 2023).

До деведесетих година фабрика је прерасла у модерно индустријско предузеће са добрим условима за рад. Крајем 1991. године стаклара прелази из друштвеног власништва у акционарско друштво и мења назив у АД *Еурокристал* Алибунар. Санкције уведене СР Југославији, које су трајале у периоду од 1992. до 1995. године, значајно су уздрмале фабрику која је једним делом производње била извозно оријентисана. До средине деведесетих година унапређен је рад на пресама набавком хидрауличне пресе за полуаутоматску производњу и центрифуге. Интересантно је да је центрифуга коришћена за производњу расветних елемената (плафоњерке и др.) поред уобичајених предмета за домаћинство (чиније и др.) (Крсмановић 2022). Даљи процес модернизације настављен је стављањем у функцију нове савремене пећи за топљење стаклене масе, која је повећала капацитет производње. Квалитет добијеног стакла на њој био је висок, а стакларима су обезбеђени хуманији услови за рад (Pori 1998). Након укидања санкција, стаклара се враћа на страном тржиште и већ 1997. потписује уговор са немачким партнером вредан око 2,5 милиона марака, а наредне године креће извоз и на италијанско тржиште. Године 1997. набављена је савремена машина (линија) за сечење стакла и отклањање непотребних делова и вишкова стаклене масе, чиме је у значајној мери олакшан, појевтињен и убрзан процес који је дотад рађен ручно. У том тренутку фабрика је дневно производила две тоне готових производа за широку употребу. Као што је био случај и у прошлости, ова нова инвестиција изведена је такође из сопствених средстава. Нове машине и опрема су у великој мери допринеле повећању степена аутоматизације производње, која се и даље највећим делом ослањала на ручни рад (Г. К. 1997; Pori 1998).

Променом друштвених околности 2000. године и после неуспешне приватизације, стаклара *Еурокристал* упада у кризу. До обустављања производње стакла долази 2009. године. Једно време фабрика опстаје захваљујући продаји робе из магацина, али услед нагомилавања дугова и неликвидности предузећа, године 2012. проглашен је стечај, чиме је стављена тачка на производњу стакла у Алибунару. Како би се намирли повериоци, од 2013. године распродају се машине, опрема и друга имовина. Процес је завршен решењем о закључењу стечајног поступка [2015] Привредног суда у Панчеву, које је крајем 2015. године предложило брисање предузећа из привредног регистра.

Фабрика стакла *Украс* из Алибунара била је најмања модерна стаклара на подручју Србије и некадашње Југославије и једини произвођач ручно дуваног и пресованог стакла на подручју Војводине. У својој историји дугој 42 године произвела је

милионе тона стакла за домаће и инострано тржиште, док је развијена производња бројних артикала (Крсмановић 2022). Будући по страни главних уметничких и индустријских стремљења, била је често принуђена да сама тражи пут ка ликвидности и успеху. Алибунарска стаклара била је и својеврсна парадигма за оно што данас можемо назвати југословенским стакларством јер су се у њој преламали уметничко-занатски утицаји из различитих стаклара, као што су: Српска фабрика стакла из Параћина, *9. октобар* из Прокупља, *Кристалу* Самобору и *Борис Кидрич* из Рогашке Слатине.

Крах производње стакла у Алибунару скренуо је пажњу музејских стручњака и истраживача. Непосредно

након брисања компаније из привредног регистра организована је изложба под називом *Наше стакло* поводом манифестације *Ноћ музеја* у Народном музеју Зрењанин, када су по први пут у музеолошком смислу представљени предмети произведени и у Фабрици стакла *Украс* у Алибунару (Vorgić and Geiselberger 2016). Систематско проучавање настављено је и у наредном периоду, када алибунарски предмети постају део културног покретног музејског наслеђа Србије. Додатни импулс и замах у истраживању стигао је са обележавањем *Међународне године стакла*, која је са успехом организована у више музејских институција током 2022. године, где се алибунарско стакло нашло на више изложби и пројеката паралелно са водећим српским и југословенским произвођачима стакла (сл. 4).

4. Алибунарско стакло у оквиру пројекта *Стаклена витрина месеца* Народног музеја Зрењанин, јул 2022.

4. Alibunar glass as part of the *Glass Showcase of the Month* project of the National Museum of Zrenjanin, July 2022

ЛИТЕРАТУРА

Rotter, S. 2023

Jugoslavenski concept store: Priča o Ljubi Gamulin i brendu Sebastian, *Dizajn.hr*, 22. 1. 2023. <https://dizajn.hr/blog/jugoslavenski-concept-store-prica-o-ljubi-gamulin-brendu-sebastian/> (31. 7. 2023)

Воргић, Д. 2022

Чешко пресовано стакло у огледалу, Зрењанин: Народни музеј Зрењанин. (Vorgić, D. 2022, *Češko presovano staklo u ogledalu*, Zrenjanin: Narodni muzej Zrenjanin.)

Vorgić, D. and Geiselberger, S. 2016

Unser Glas: 170 Jahre seit der Gründung der ersten Glasfabrik in Serbien, Ausstellung im Nationalmuseum Zrenjanin, Serbien, 21. Mai – 15. Juni 2016, *Pressglas-Korrespondenz* (Pocking) 2016-1. <https://www.pressglas-korrespondenz.de/aktuelles/pdf/pk-2016-1w-vorgic-ausstellung-glas-zrenjanin-2016.pdf> (19. 5. 2023)

Vorgić, D. and Geiselberger, S. 2013

Musterbuch Steklarna Hrastnik, Jugoslawien, Mitte 1960-er Jahre (Auszug), *Pressglas-Korrespondenz* (Pocking) 2013-1. <https://pressglas-korrespondenz.de/archiv/pdf/pk-2013-1w-02-vorgic-mb-hrastnik-1965.pdf> (19. 5. 2023)

Popi, G. et al. 1998

Monografia Alibunarului: contribuții, Vârșeț: Comunitatea Românilor din Iugoslavia, Alibunar: Comunitatea locală, Biserica ortodoxă română.

Г. К. 1997

Модернизација *Еурокристала* у Алибунару: Стакло микронски чисто, *Борба*, 13. мај, 6. (G. K. 1997, *Modernizacija Eurokristala u Alibнару: Staklo mikronski čisto*, *Borba*, 13. maj, 6.)

D. T. 1988

Húszéves évfordulót ünnepelez Ukra, *Magyar Szó*, 18. március, 6.

D. T. 1986

A termelés korszerűsítése. Beruházások az alibunari Ukra üvegyárban, *Magyar Szó*, 7. január, 20.

Stojanovic, M. 1986

Az alibunari Ukra üvegyár. Üvegyári munkások kerestetnek, *Kommunista*, 25. július, 4/14.

Novak, Z. 1985

Uspešnejši, a ni razlogov za samozadovoljstvo!, *Steklar*, junij–julij, 1–4.

Аноним 1984

Nove proizvodne možnosti, *Naš glas*, 19. julij, 8–9.

Grujin, Z. 1984

Alibunár. Leszámolás a munkakerülőkkel, *Kommunista*, 14. szeptember, 2/12.

Marcen, S. 1984

Jesenski zagrebški velesjem 84, *Steklar*, 10. oktober, 4–5.

D. T. 1982

Alibunar. Az üvegyár új üzemrészlege, *Magyar Szó*, 24. március, 6.

Yugoslav survey: a record of facts and information 1981, Belgrade: Publicističko-izdavački zavod Jugoslavija.

Srpska fabrika stakla Paraćin 1980

Nova Gorica: TISK GP Soča [каталог].

Vojnits, T. 1977

A dolgozók bevonásával készüljenek a szanálási programok, *Magyar Szó*, 19. február, 6.

Ceroga, C. 1975

Leküzdeni a szegénységet, *Magyar Szó*, 17. auguszt, 6.

Fabrika ukrasnog stakla – Alibunar 1970–1979

Alibunar: Fabrika ukrasnog stakla [проспект].

Аноним 1967

Salgótarjáni üvegfúvó Jugoszláviában, *Nógrád*, 12. május, 3.

Јанчић, В. 1967

Највећа смотра сувенира на Балкану, *Борба*, 17. јун, 10 (Jančić, V. 1967, *Najveća smotra сувенира на Балкану*, *Borba*, 17. jun, 10.)

Bóka, F. 1967a

Üzembe helyezték az alibunari üvegyárat, *Magyar Szó*, 21. május, 5.

Bóka, F. 1967b

Fűjják már a vajdasági üveget..., *Magyar Szó*, 24. május, 4.

Аноним 1964

Избори и постављења, *Борба*, 17. фебруар, 6 (Anonim 1964, *Izbori i postavljenja*, *Borba*, 17. februar, 6.)

ИЗВОРИ

Крсмановић, М. 2022
Телефонски разговор са Дејаном Воргићем,
11. фебруар. (Krsmanović, M. 2022, Telefonski
razgovor sa Dejanom Vorgićem, 11. Februar.)

Алмажан, Т. 2016
Конверзација лицем у лице са Дејаном Воргићем,
3. април. (Almažan, T. 2016, Konverzacija licem u
lice sa Dejanom Vorgićem, 3. april.)

Решење о закључењу стечајног поступка 2015
Привредни суд у Панчеву, Посл. Бр. 5. Ст. 90/2012,
3.11.2015. (Rešenje o zaključenju stečajnog postupka
2015, Privredni sud u Pančevu, Posl. Br. 5.
St. 90/2012, 3.11.2015.)

СКРАЋЕНИЦЕ

СФС – Српска фабрика стакла
СР – Савезна Република
СФР – Савезна Федеративна Република
НР – Народна Република

Summary

DEJAN VORGIĆ

National Museum Zrenjanin, Zrenjanin
dejanborkic@gmail.com

ARTISTIC AND HISTORICAL DEVELOPMENT OF THE GLASS FACTORY UKRAS FROM ALIBUNAR (1967–2009)

The Glass Factory *Ukras* (Ornament) from Alibunar was built in 1966 as an interstate cooperation project between Hungary and Yugoslavia. Its production system was established with the help of technologists, engineers and equipment from Hungary, and eight top glass masters from four Hungarian glass factories came to Alibunar to start production in May 1967. In a relatively short time, the factory mastered the techniques of high-quality hand-shaped, blown and pressed glass for household and hospitality industry needs, working on two pot furnaces which used natural gas as fuel. In the second half of the 70s, Miloš Krsmanović (b. 1957) joined the factory staff, and became and remains its chief designer. In its zenith, the glass factory exported products to Germany, Italy, France and the USA, though most of its goods were marketed on the territory of Yugoslavia. During the second half of the 1980s, the Alibunar glass factory achieved significant cooperation with the famous Sebastijan Gallery and designer Emilia Marodić. Unfortunately, the factory shared the fate of the numerous factories that failed during the transition period. Its furnaces were shut down in 2009, and the factory went into bankruptcy in 2012, from which it never recovered. The Glass Factory *Ukras* was the smallest modern glass factory in Serbia and the former Yugoslavia and the only producer of hand-blown and pressed glass in the province of Vojvodina. In its 42-year history, it has produced millions of tons of glass for the domestic and foreign markets, with the production of almost 1,000 items.

Translated by the author